

УДК 342.9:342.565

М. А. Данилевський
здобувач наукового ступеня кандидата юридичних наук
Науково-дослідного інституту публічного права

СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Незалежність суддів виражає їх правове становище не лише в судовій системі, але і в суспільстві. Недовіра суспільства до судової гілки влади спричинена різними факторами, одним із яких є недосконале забезпечення незалежності суддів в Україні.

Реформа судової системи створила нові органи суддівського врядування, діяльність яких зосереджена і на забезпечення незалежності суддів.

Тому, недовіра суспільства до судової гілки влади, яка зумовлена недосконалим забезпеченням незалежності суддів, підкреслює актуальність дослідження суб'єктів адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні для підвищення ефективності їх діяльності у цій площині.

Огляд останніх досліджень. Питанням незалежності судової влади в Україні займалися такі вчені як В. Бойко, А. Борко, М. Закурін, А. Іванищук, Р. Ігонін, С. Кічмаренко, Д. Кулешов, В. Куценко, В. Лаговський, Т. Плугатар, І. Прошутя, С. Циганок та інші.

Однак, враховуючи те, що негативний вплив на суддів досі існує, необхідно комплексно дослідити діяльність суб'єктів адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні.

Мета статті полягає в тому, щоб при аналізі норм права та позицій вчених-юристів розкрити особливості суб'єктів адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні.

Виклад основних положень. На наш погляд, не всі суб'єкти у сфері правосуддя забезпечують незалежність суддів. Визначити їх можна за допомогою законодавчих заходів забезпечення незалежності суддів. Так, відповідно до статті 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII незалежність судді забезпечується: 1) особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень; 2) недоторканністю та імунітетом судді; 3) незмінюваністю судді; 4) порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення; 5) заборонаю втручання у здійснення правосуддя; 6) відповідальністю за неповагу до суду чи судді; 7) окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності суддів, установленим законом; 8) належним матеріальним та соціальним забезпеченням

судді; 9) функціонуванням органів суддівського врядування та самоврядування; 10) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту; 11) правом судді на відставку [5].

Тобто, усі вищевказані основи функціонування судової влади реалізуються за допомогою кола суб'єктів – суддівського врядування, суддівського самоврядування, інших суб'єктів публічної адміністрації у сфері правосуддя, до повноважень яких входить: формування суддівського корпусу; забезпечення функціонування суддівського врядування і самоврядування; матеріально-організаційне, фінансове та соціальне забезпечення суддів; забезпечення особистої безпеки судді та його сім'ї; попередження незаконного втручання в діяльність судді відносно здійснення правосуддя.

Тому, суб'єктами адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні є: органи суддівського врядування (Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України); – органи суддівського самоврядування; інші суб'єкти публічної адміністрації у системі правосуддя (Громадська рада доброчесності, Державна судова адміністрація України, Служба судової охорони, апарат суду); органи виконавчої влади (Президент України, Міністерство юстиції України, правоохоронні органи тощо); громадськість.

Далі варто коротко окреслити адміністративно-правовий статус органів суддівського врядування, як основних суб'єктів у площині забезпечення незалежності судді. Розпочати варто з найвищого органу суддівського врядування – Вищої ради правосуддя (далі – ВРП). Стаття 131 Основного Закону визначає, що в Україні діє Вища рада правосуддя, яка: 1) вносить подання про призначення судді на посаду; 2) ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; 3) розглядає скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; 4) ухвалює рішення про звільнення судді з посади; 5) надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою; 6) ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; 7) вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів; 8) ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого; 9) здійс-

нює інші повноваження, визначені цією Конституцією та законами України [2].

Тобто, одним із головних конституційних завдань Вищої ради правосуддя є забезпечення незалежності суддів.

Як орган, з конституційно-правовим статусом, діяльність ВРП регулюється також спеціальним законом. Тому, відповідно до Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів [3].

Вища рада правосуддя з метою забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя: 1) веде і оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті реєстр повідомлень суддів про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, проводить перевірку таких повідомлень, оприлюднює результати та ухвалює відповідні рішення; 2) вносить до відповідних органів чи посадових осіб подання про виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, що порушує гарантії незалежності суддів або підриває авторитет правосуддя; 3) вносить на розгляд зборів відповідного суду подання про звільнення судді з адміністративної посади у разі невиконання ним рішення Вищої ради правосуддя; 4) ухвалює та оприлюднює публічні заяви і звернення; 5) звертається до суб'єктів права законодавчої ініціативи, органів, які уповноважені приймати правові акти, із пропозиціями щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя; 6) звертається до прокуратури та органів правопорядку щодо надання інформації про розкриття та розслідування злочинів, вчинених щодо суду, суддів, членів їх сімей, працівників апаратів судів, злочинів проти правосуддя, вчинених судьями, працівниками апарату суду; 7) готує у співпраці з органами суддівського самоврядування, іншими органами та установами системи правосуддя, громадськими об'єднаннями і оприлюднює щорічну доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні; 8) вживає інших заходів, які є необхідними для забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя [3].

Таким чином, Вища рада правосуддя є основним суб'єктом забезпечення незалежності суддів, оскільки має адміністративні повноваження щодо правового, організаційного, кадрового, матеріального та інформаційного забезпечення

суддів та є вищим органом суддівського врядування, який де-факто підпорядковує усі органи системи правосуддя в площині забезпечення судочинства, при цьому співпрацює з іншими органами влади (суб'єктами публічної адміністрації, прокуратурою) з метою створення усіх умов для об'єктивного, самостійного та справедливого правосуддя.

Органом формування суддівського корпусу є Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі – ВККСУ). Вища кваліфікаційна комісія суддів України є державним органом суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України. Вища кваліфікаційна комісія суддів України: 1) веде облік даних про кількість посад суддів у судах, у тому числі вакантних; 2) проводить добір кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі організовує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит; 3) вносить до Вищої ради правосуддя рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді; 4) вносить рекомендацію про переведення судді; 5) визначає потреби у державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України; 6) затверджує форму і зміст заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді, анкети кандидата на посаду судді, порядок складення відбіркового іспиту та методику оцінювання його результатів та інші процедури виконання Комісією її функцій; 7) проводить кваліфікаційне оцінювання; 8) забезпечує ведення суддівського досьє, досьє кандидата на посаду судді; 9) бере у межах компетенції участь у міжнародному співробітництві; 10) здійснює інші повноваження, визначені законом [5].

Варто вказати, що при ВККСУ утворюється Громадська рада добросовісності з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та добросовісності для цілей кваліфікаційного оцінювання [5].

Отже, Вища кваліфікаційна комісія суддів України є органом суддівського врядування, що відповідає за формування професійного, незалежного та об'єктивного суддівського корпусу, що наділені високою правосвідомістю, яка дозволить обмежити будь-який незаконний вплив на здійснення правосуддя.

Для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів в Україні діє суддівське самоврядування – самостійне колективне вирішення зазначених питань судьями. Суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів. Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної

діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів. До питань внутрішньої діяльності судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їхніх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя [5].

Діяльність органів суддівського самоврядування є важливим інструментом реалізації незалежності судової влади, зокрема щодо належного організаційного й матеріального її забезпечення, участі в управлінні справами суддівського співтовариства [1, с. 18].

До завдань суддівського самоврядування належить вирішення питань щодо: 1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади; 2) зміцнення незалежності судів, суддів, захист професійних інтересів суддів, у тому числі захист від втручання в їхню діяльність; 3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням установлених нормативів такого забезпечення; 4) обрання суддів на адміністративні посади в судах; 5) призначення суддів Конституційного Суду України; 6) обрання суддів до складу Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в порядку, встановленому законом [5].

Таким чином, суддівське самоврядування є, так би мовити, невідомою складовою незалежності суддів, адже дозволяє внутрішньо та професійно вирішувати питання щодо організації судової діяльності, а також забезпечити самостійність в матеріальному забезпеченні професійних судів.

Щодо матеріально-організаційного та фінансового забезпечення суддів, то тут провідну роль відіграють Державна судова адміністрація України як є державний орган у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади в межах повноважень, установлених законом та апарат суду, який реалізує організаційне забезпечення роботи суду [5].

Безпосередньо особистою безпекою судді та його сім'ї, як частини незалежності суддів, займається Служба судової охорони, яка є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах. Служба судової охорони здійснює підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу [5].

Отже, інші органи в сфері правосуддя (Державна судова адміністрація, Служба судової охорони) є суб'єктами забезпечення незалежності суддів, однак їх потрібно підпорядкувати вищому органу суддівського врядування – Вищій раді правосуддя, що дозволить логічно та ієрархічно побудувати систему органів правосуддя і, відповідно, створити ефективне адміністративно-правове забезпечення незалежності суддів в Україні.

Таким чином, суб'єктами адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні є органи суддівського врядування (Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України), органи суддівського самоврядування та інші органи системи правосуддя (Громадська рада доброчесності, Державна судова адміністрація України, Служба судової охорони, апарат суду), органи виконавчої влади (Президент України, Міністерство юстиції України, правоохоронні органи тощо) та громадськість, які при цілісній взаємодії та логічному підпорядкуванню, створюють належне правове, організаційне, кадрове, матеріальне, соціальне та інформаційне забезпечення суддів для здійснення ними самостійного, об'єктивного, безстороннього, професійного та справедливого правосуддя.

Література

1. Білова О. В. Роль органів суддівського самоврядування у забезпеченні незалежності суддів. *Право і Безпека*. 2006. Т. 5, № 3. С. 14–18.
2. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 7–8.
4. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України від 08.04.2014 № 1188-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 23. Ст. 870.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31.

Анотація

Данилевський М. А. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні. – Стаття.

У статті визначено, що суб'єктами адміністративно-правового забезпечення незалежності суддів в Україні є органи суддівського врядування (Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України), органи суддівського самоврядування та інші органи системи правосуддя (Громадська рада доброчесності, Державна судова адміністрація України, Служба судової охорони, апарат суду), органи виконавчої влади (Президент України, Міністерство юстиції України, правоохоронні органи тощо) та громадськість, які при цілісній взаємодії та логічному підпорядкуванню, створюють належне правове, організаційне, кадрове, матеріальне, соціальне та інформаційне забезпечення суддів для здійснення ними самостійного, об'єктивного, безстороннього, професійного та справедливого правосуддя.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, незалежність суддів, принципи, спеціальна судова адміністрація, суддя.

Аннотация

Данилевский М. А. Субъекты административно-правового обеспечения независимости судей в Украине. – Статья.

В статье определено, что субъектами административно-правового обеспечения независимости судей в Украине являются органы судейского управления (Высший совет правосудия, Высшая квалификационная комиссия судей Украины), органы судейского самоуправления и другие органы системы правосудия (Общественный совет добродетели, Государственная судебная администрация Украины, служба судебной охраны, аппарат суда), органы исполнительной власти (Президент Украины, Министерство юстиции Украины, правоохранительные органы и т.д.) и общественность, которые при целостной взаимодействия и логично в подчинении, создают надлежащее правовое, организационное, кадровое, материальное, социальное и информационное обеспечение судей для осуществления ими самостоятельного, объективного, беспристрастного, профессионального и справедливого правосудия.

Ключевые слова: административно-правовые основы, независимость судей, принципы, специальная судебная администрация, судья.

Summary

Danylevskiy M. A. Subjects of administrative and legal support for the independence of judges in Ukraine. – Article.

The article determines that the subjects of administrative and legal support for the independence of judges in Ukraine are bodies of judicial administration (the High Judicial Council, the High Qualifications Commission of Judges of Ukraine), bodies of judicial self-government and other bodies of the justice system (Public Council of Integrity, State Judicial Administration of Ukraine, Judicial Protection Service, Court Apparatus), executive authorities (President of Ukraine, Ministry of Justice of Ukraine, law enforcement agencies, etc.), and the public, who interact and logically interact subordinate create appropriate legal, organizational, personnel, financial, social and informational support of the judges for the exercise of independent, objective, impartial, professional and fair justice.

Key words: administrative and legal support, organs of justice, legal means of justice, prosecutors, public administration, justice.